

POLİS DEVLETİ

*Recep YAZICIOĞLU**

I. GENEL OLARAK

Bir ülkenin yönetim biçimi ve yönetim felsefesi, tarihinden, kültüründen, inançlarından ve birikiminden kaynaklanır. Toplumlar ve sistemler paralel gelişir. Bulduğu ile iktifa eden toplumlar, neden? nasıl? niçin? suallerine cevap aramaz. Bu nedenle de yönetim sistemlerinde gelişmeyi, çağdaşlaşmayı gerçekleştiremez. Tarih felsefesi ve yönetim felsefesi olmadan sistem değişmez.

18 devlet kurmuş, aynı zamanda yıkılmış büyük bir birikime sahip Türk toplumu, son asırlardaki tıkanıklıktan, çözümsüzlükten ve erozyondan müştekidir. İdari, siyasi ve ekonomik kültürel açmazlar ve kargaşa; siyasi, ekonomik, idari rantlardan yararlananlar hariç, toplumun bütününe olağanüstü etkilemekte; umutsuzluk, yılgınlık, bezginlik, moral çöküntüsü salgın ve sarı hastalığa dönüşmektedir.

İnsanımız vatan, millet Fatih Sultan Mehmet nutukları “En büyük Türkiye”, “Bir Türk dünyaya bedeldir” gibi iddialı sloganlarla bir yere varılamayacağını anlamıştır. Böbürlenme insanımızı artık tatmin etmemektedir. Dışlanmışlık psikolojisi toplumu içine kapamakta bu durum globalleşen dünya ile entegrasyonu engellemektedir.

Şaşkınlık içinde herkes kendine göre bir kurtuluş reçetesi aramaktadır. Bazen tek parti devrine dönüş, bazen de kaybedildiği iddia edilen değerleri yakalamak için biçimsel anlayışlara toplum takılıp kalmaktadır. Bu durum zihniyetler arası kêmikleşmeye, guruplaşmaya ve çatışmaya dönüşmekte; iç ve dış düşman korkusu ve söylemini geçerli hale getirmektedir. Toplumsal hafıza zayıflamıştır. Geçmişinden ve çağından yabancılaşma söz konusudur.

Ülkede gündem inananlar-inanmayanlar, laikler-antilaikler gibi çözümsüz konular etrafında bloklaşmakta; seçkinci elitler saç-saçta, baş-başta kavga etmektedir. Halkından korkan devlet dayatmalarla toplumu yönlendireceğini varsaymaktadır. Dost, düşman yaklaşımı toplumsal barışı

* Erzincan Valisi.

ve uzlaşmayı tehdit etmektedir. Sade halk, bütün bu tartışmaların çok uzağındadır. Halkın gündemi daha iyi ve konforlu yaşamak; daha iyi sağlık, eğitim ve altyapıya kavuşturmadır. Bu konularda proje, sistem, strateji ve program geliştiremeyenler, siyaset anlayışlarını bu kavramlara kaydırmakta, hileli yarış tercih etmektedir. Devlet fikir ve ideolojilere eşit mesafede olmak durumundadır. Çağdaş demokratik devletin konumu budur. Dünya, dayatmacı, yasakçı, otoriter, faşist ve komünist sistemleri inanılmaz acı tecrübelerle geride bırakmıştır. Atatürk'ün hedef olarak gösterdiği çağdaş uygarlık, çağdaş değerler, ülkeler ve kurumlardır. İlericilik bu hedeflerle bütünleşmektir. Seçkinlerin ilericilik gericilik anlayışları apayrı ve geçersiz bir söylemdir. Kendi insanını acımasızca küstüren ve harcayan, insanları arasında uçurumlar yaratan dünyada kaç toplum vardır. Amerika'nın 50'li yıllarda yaşadığı Makkartist dönem insan kısıcılığının nerelere varabileceğinin ibret verici örneğidir. Şüphesiz ibret almasını bilenler için.

18. asırda cereyan eden pozitivist düşünce ile ruhçu görüş arasındaki büyük çatışma ve kargaşa asırların gerisinde kalmasına rağmen ülkemizde bunun yeniden hortlatılmak istenmesi ilericilerin büyük yanılığsıdır. Temel haklardan olan düşünce ve ifade hürriyeti bu kapışmada yok olmakta, herkes kendi görüşünü geçerli görerek başkasına dayatmayı haklı bulmaktadır. Farklılıklar içinde birlikte yaşamayı asırlardır beceren toplumların bugünkü ulaştıkları uygarlık düzeyi ortadadır.

Taşlar oynamış, sistemin çivisi çıkmıştır. Bürokrat-politikacı çatışması ve kavgası zamanı doldurmakta; sabah erken kalkan müdür olmaktadır. Ehliyet ve liyakat katledilmiş, her türlü mensubiyet, yağcılık, yaranma geçerli hale gelmiştir. Bu yapıdan ürün çıkmaz; verimli ve etkili bir idarenin asgari şartları ortadan kalkmıştır. Kuvvetler ayrılığı fiilen kuvvetler birliğine dönüşmüş, bu nedenle dengeler kaybolmuş, gemisini kurtaran kaptan, ne çalar ne çırparsa kârdır anlayışı, egoizmi, menfaatçiliği tek geçerli değer haline getirmiştir.

Sistemin yarattığı boşluğu "mafya" denen çeteler doldurmaktadır. "Susurluk" olayı ile anlaşıldı ki bir kısım devlet görevlileri ile irtibatlı çeteler, uyuşturucu, kara para, tehdit, haraç, vurgun, soygun ile olağanüstü güçlenmeye devam etmekte ve ülkeyi derinden etkilemektedirler. Faili meçhul cinayetler bu iklimde ortaya çıkmakta ve ne acı ki yadigarlanmamaktadır. Çete reisleriyle iftihar eden ve övünen anlayışlar bu ortamın ürünüdür. Haksız servetler, vurgun ve soygun, haksız kaynak aktarımı (Horzumlama) sonucunda ülke, kayıt dışı ve kara paradan oluşan bir kısım tekellere teslim olmak noktasına hızla yaklaşmaktadır. Bu güç

karşısında artık sandığın da anlamı kalmayacaktır. Toplumun % 10'u gelir açısından gelişmiş toplumların üzerinde mutlu azınlık, geri kalanı da alt kesimi oluşturmakta, demokrasinin vazgeçilmez şartı orta sınıf hızla ortadan kalkmaktadır. Sosyal adalet sosyal barışın temel şartıdır. Arasında gelir uçurumları oluşan toplumu ne zamana kadar otorite engelleyebilir.

Vesayet altında olan ve aynı zamanda bürokratik devletin engelleri nedeniyle toplum yeniden kendini üretmemekte, gelişip serpilememektedir. Bir buçuk asırdır vesayet her şekli söz konusudur. Kurtarıcıların biri gitmekte diğeri gelmekte, ama "kurtarıcı" gerçekleşmemektedir. Asker-bürokrat kurtarıcılığı, "halka rağmen halk için" yaklaşımı bugünkü sonucu ortaya çıkarmıştır.

Şüphesiz ülkemiz geçen zaman içinde belirli bir gelişmeyi gerçekleştirmiştir. Ancak gelişmiş dünya ile mukayese ettiğimizde, vilayetlerimiz büyüklüğünde olmayan ülkelerle aramızda, gerek üretim, gerekse demokrasi ve insan hakları açısından büyük uçurumlar olduğu görülür. Mukayese olmadan değerlendirme olmaz. Olsa olsa boş böbürlenme olur.

Kurtarıcının halkın kendisi olduğu anlaşılmadan, halkın potansiyel gücü seferber edilmeden, hızlı gelişmenin gerçekleşmeyeceği; kalkınmanın devletin değil halkın işi olduğu anlaşılmadan ve buna uygun yapılanma gerçekleşmeden bu sonucun sağlanamayacağı açıktır.

Hiçbir ülke yerinde saymaz. Asıl olan ekonomide, sistemde, rejimde, hukuka çağdaş değer ve seviyelerdir. Ülkemiz Avrupa Birliğine üye devletlerin standartlarına mı uyum sağlayacak? Yoksa Saddamvari muz cumhuriyetlerinin anlayışlarını mı benimseyecektir? Tercih budur.

Hukuk mu üstündür? Devlet mi üstündür? Bunun kararı verilmiştir. Bizim toplum olarak vereceğimiz karar hangi blokta yer alacağımızdır. Bu kararı verdiğimiz andan itibaren toplumsal irade her alanda yeniden düzenlemeyi, anlayış ve felsefeyi getirecektir.

"Toplum mühendisliği" seçkin bir yaklaşımdır ve dünya uygulamasında geçerli olmadığı ispat edilmiştir. "Yaptım oldu" düşüncesi kafayı kuma sokmaktır. Bu tür arayışlar yerine çağdaş yaklaşımlar, "daha az devlet daha iyidir", "kamu alanının daraltılması", "yerelin ve halkın alanının genişletilmesi" yer almalıdır.

II. SİVİL YÖNETİM VE VALİLİK MÜESSESESİ

Yukarıdaki tahlil ve yorumlar mevcut yönetim sistemimize dikkatleri çekmek için yapılmıştır. Bütün olay sivil toplum, demokrasi, hukuk devleti, insan hakları, özgürlükler gibi evrensel değerler ve ilkelere olan yakınlık ve uzaklıkla ilgilidir.

Ülkemizde tarih felsefesi yapılmadığı gibi yönetim felsefesi de geçersizdir. Böyle olunca Osmanlının çöküş döneminden devralınan ve tek parti devrinde gelişen anlayış ve modeller büyük oranda geçerliliğini sürdürmektedir. Tüketim biçiminde ve dış görünüşte ortaya çıkan “biçimsel batıcılık” üretim ve yönetim biçiminde geçersizdir. Batılılar gibi yönetip üretemeyen bir toplum, batılıları geride bırakan bir tüketim toplumu olmuştur. Üretmeden tüketmek mümkün değildir.

Yönetim sistemini bir bütün olarak ele almak gerekir. Şimdi, bütüncü altına alarak yukarıdaki başlık altında inceleyeceğimiz konu önemli bir bakış açısı, anlayış ve zihniyeti ifade eder. Farklı anlayış, her konuya ve her yere farklı bakıştır.

Bilindiği gibi mülki idare amirliği “istisnai bir görevdir”. Herhangi bir şarta bağlı olmadan hükümetler, idari ve siyasi temsilcileri olan valileri seçerler. Ülkemizde istisnai memuriyet valilik, ve elçiliktir. Valilik sivil bir görevdir. Sivil devleti, toplumu temsil eder. Tek parti devrindeki otoriter, yasakçı, dayatıcı, halktan kopuk anlayış demokrasilerde geçerli değildir. Meşhur sözdür: Ankara Valisi gençlere: Komünistlik gerekirse onu da biz getiririz size ne oluyor? demiştir.

Çok parti devrinde bu anlayış büyük oranda kırılmış, toplumda yeni güçler ve dengeler ortaya çıkmıştır. Mülki idare amirlerinin de konuları, fonksiyonları buna paralel değişmiştir.

Ülkemizde son yıllara kadar, ara dönemlerde istisnai birkaç örnek dışında, sivil anlayışa uygun görevlendirmeler kural haline gelmişti. Batı toplumu rütbeliyi emniyet teşkilatının başına getirmezken, ülkemizde polis şeflerinin vali yapıldığını ve bu uygulamanın yaygın hale gelmek ve kurallaşmak üzere olduğunu müşahede etmekteyiz.

Türkiye’de zaman zaman, guruplar halinde emniyet müdürleri bir çok batılı ülkeye gittikleri gibi Almanya’ya da incelemeye giderler. Almanya’daki emniyet müdürüne sorarlar: Kariyerin nedir? Bu makama nasıl geldin? Emniyet müdürünün cevabı: Ben meslekten gelmedim, sivil olarak bu makama atandım. Yardımcılarım hiyerarşik sistem içinde meslekten gelen rütbeli insanlardır. Yine kendilerine sorulur. Bu durumda

görevin nedir? Benim görevim “polise karşı halkı korumak”tır der. Bu bir anlayış, bakış tarzıdır ve bir felsefedir.

Aynı şekilde Amerika’da polis müdürlerinin meslekten gelmediği, bu makama sivil kişilerin, yerel otorite tarafından atandığı bilinmektedir.

Ülkemizdeki gelişmeye baktığımızda, 1950’li 60’lı yıllarda bu uygulamanın geçerli olduğu, sonradan bundan vazgeçildiği görülmektedir. Şimdi, vazgeçtik sivil bir emniyet müdürünü düşünmek, her çıkan vali kararnamesinde mutlaka rütbeli insanlardan bir çok kişinin dahil edilmesi gerekmektedir. Bu ihtiyaç nereden çıkmıştır? Yasama üyeliği ve bakanlık, rütbelilerin düşünebildiği ve ulaştığı makamlar haline gelmiştir. İşte bu da bir felsefedir. Ama sivil olmayan bir felsefe.

12 Eylül’de hazırlanan kanun kuvvetinde bir kararname ile “bölge valilikleri” ihdas edilmiş, vali olarak da emekli orgenerallerin atanması düşünülmüştür. Kararnamenin geçici maddesinde böyle bir atamaya imkan verecek bir düzenleme yapılmıştır.

Özal döneminde bu kararname iptal edilmiş, sivil yönetimin askeri dizaynı tahakkuk etmemiştir. İyi ki etmemiştir. Dünya uygulamasında herhalde çok orijinal bir model ortaya çıkacaktı.

Sivil bir makama üniformaların getirilmesi farklı bakış açılarını ve uygulamaları ortaya çıkartır. Vatandaş problem ve şikayetlerini sivil otoriteye ulaştırmak ister, ancak ona ulaşabilir. Özellikle emniyet güçlerinden kaynaklanan problemler için bu husus daha çok geçerlidir. Polis hakkında soruşturmayı, polisin yaptığı bir uygulamada sonuç almak mümkün değildir.

Şimdi aşağıdaki suallere cevap arayalım.

Emniyet görevlilerince öldürülen Metin Göktepe’nin davasını görece mahkeme 2 yılda niye bulunamamıştır?

Manisa’da birçok yerde işkence yapan görevliler hakkında yapılan işlem ve hassasiyet uluslar arası boyuta niçin taşınmıştır?

Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde kafa-göz kıran, şiddet üreten yaklaşımlar medya tarafından topluma ayrıntılarıyla yansıtılmaktadır. Bu görüntüler hoş görüntüler midir?

İnsan hakları ile ilgili işkence iddiaları, yerli ve yabancı insan hakları komisyonlarınca niçin sürekli araştırılmakta? ve yapılan ihlaller gündemden neden hiç düşmemektedir?

Çetelere, vurguncu ve soygunculara ceza veremeyen sistem pankart asan, slogan atan öğrencilere toplam 99 yıl ceza önerebilmekte, mecliste pankart

asan öğrencilere idam cezası iddianamede yer alabilmektedir. Sistemin gücü öğrencilere yetmekte; vurguna, soyguna, çetelere, hırsızlığa, uyuşturucu kaçakçılarına, faili meçhul cinayetlere karşı aynı etkinliği gösterememektedir. Bütün dünyada öğrenciler haksız ve adaletsiz düzene karşı diğer kesimlerden daha duyarlı bir talebi ifade ederler. Acımasızlık herhalde buradan kaynaklanmaktadır.

Bütün bu ve benzeri uygulamalar şüphesiz batı standartlarını yakalayamayan hukuk, adalet, siyaset ve devlet yapısı ve anlayışının ürünüdür.

Avrupa Birliğine girmek için yaptığımız talepler, belirli oranda ekonomik nedenlerle reddedilse de, asıl sebep insan hakları, hukuk devleti ve demokrasi ile ilgili standartlarımızdan kaynaklanmaktadır.

Valilik sistemini zenginleştirmek, renklendirmek doğrudur. Bunun için valilik istisnai memuriyet sayılmıştır. Zenginleştirme, sivilleşmeyi zorlamayacak şekilde, değişik mesleklerden yönetim tecrübesi ve birikimi olan insanların atanmasıyla sağlanmalıdır. Bizdeki uygulama yalnız, mülki idare amirleri ile asker ve polisten atama şeklinde cereyan etmektedir. Yalnız mülki idare amirliği sınıfından atamaların yapılması da istisnai memuriyet esprisine ters düşer. Yurtdışında görev yapan elçilerin bir süre Anadolu'da, Anadolu'da görev yapan, lisan bilen valilerin yurtdışında görevlendirilmeleri; bakanlık, müsteşarlık, genel müdürlük yapmış mühendislerin, doktorların ve diğer meslek mensuplarının vali olarak atamasının yapılması niye düşünülmesin.

Valilerin görevi yalnız hükümetin emirlerini yerine getirmek, ağırlama uğurlama ve protokol değildir. Ülke sorunları ile ilgili tespit ve teşhislerini dile getirmek de görevleri arasındadır. Gözlerimi kaparım vazifemi yaparım yanlıştır. Bu kafayı kuma sokmaktır.

Valilik müessesesi de erozyona uğramıştır. Etkinliğini son yıllarda büyük oranda kaybetmiştir. İl içindeki tayin ve terfiler, il başkanı denen yeni bir kurum marifetiyle yapılır hale gelmiştir. Bu fiili bir durumdur. Yasada yeri yoktur. Fakat çok önemli bir husustur. Sizi kim tayin ederse onun emrine girersiniz. Dolayısıyla ilde iki ayrı otorite ortaya çıkmıştır. İl başkanlarının bu pozisyonu uygun ve doğru ise, yasal düzenleme ile, bu kurumu yetkili ve sorumlu hale getirmek gerekir. Bugün fiilen yetki var, hukuken sorumluluk yoktur. Bu bir anarşidir. Bu uygulama taşrada kuvvetler ayrılığının kuvvetler birliği şekline nasıl dönüştüğünü gösteren güzel bir örnektir. Bu durum bakanların hem yürütmenin başı hem de siyasetçi olmalarından kaynaklanmaktadır. Siyasi partilerin taşra teşkilatı ve yöre

milletvekillerinin mesailerinin neredeyse tamamı tayin, terfi ve tecziye ile ilgilidir.

III. SONUÇ

Gelişmiş dünya için gerekli değerler, tüm insanlığın asırlar içinde oluşan ilkeleridir. Gelişmek isteyen toplumlar bu ilkeleri benimsemek zorundadır. Değişik bahaneler ile bu ilkelerden uzaklaşmak, her alandaki geri kalmışlığı kader haline getirir. İnsanlar hür doğar. İnsanların doğuştan sahip olduğu temel, vazgeçilmez hak ve hürriyetlerin hangi gerekçelerle sınırlandırılacağı yine evrensel kurallarla belirlenmiştir. Bunun ölçüsü ülkenin görüntüsüdür. Türk toplumu, tarih içinde sahip olduğu devlet kurma geleneği ve uygulaması ile insan haklarının güzel örneklerini vermiştir. Batı toplumu da insan hakları ihlallerinde yüz kızartıcı uygulamalarına rağmen belirli bir seviyeyi tutturmuştur. Batı karşısında bir komplekse kapılmanın bu nedenle yeri yoktur.

Toplum olarak demokrasiyi tercih ettiysek bunun gereklerini yerine getirmek, demokrat ve başkasının fikrine ve görüşlerine saygılı olmak zorundayız. Bunları ifade etmekle iş bitmiyor. Yaşama biçimine ve kültürüne dönüşmesi gerekiyor. Marjinal fikir ve düşünceler, hakların ve hürriyetlerin yok edilmesi için gerekçe olamaz. Toplumlar sürekli vesayet altında kalırsa olgunlaşamaz.

Sistemin başarısı problem üretmekle değil, problem çözmekle ölçülür. Problemler demokrasilerde halkın katılımıyla çözülür. İttihatçı geleneğin 2000 yılına taşınması akıl, bilim ve çağdışıdır.

Atatürk'ün çağdaş uygarlık hedefi, çağdaş dünyanın müşterek değerleridir. Cumhuriyetimizi bürokratik, elitist, yasakçı yapısından demokratik ve liberal konuma getirmek bu neslin görevidir. Yalnız geçmiş ve yalnız geleceğe takılıp kalan yaklaşımlar yerine, geçmiş ve geleceği kuşatan anlayış toplumsal barış ve huzuru getirecektir. İnsan haklarına uygun, yeniden düzenlenecek, temel hak ve hürriyetleri belirleyecek kısa ve özlü sivil bir anayasa ile işe başlamak gerekir. İdare, siyaset ve ekonomide yeniden yapılanma ve adalet reformu peşinden gelecektir.

Bilinenin tekrar bilinmesine ihtiyaç yoktur. Sosyal bilimlerde icat da yoktur. Kalkınma devletin değil toplumun işidir. Yönetmek toplumun işidir. "Halka rağmen halk için" artık tarih olmalıdır. Çağdaş devletin görev ve fonksiyonları bellidir.

Suyu tersine akıtmayalım. Yeter.

